

ФАДЄЄВ В.Б.

кандидат філософських наук,
завідувач відділу філософських проблем етносу та нації
Інституту філософії імені Г.С.Сковороди НАН України (м. Київ, Україна)
e-mail: fadvlad@gmail.com

ІДЕНТИЧНІСТЬ ГРУПИ: ПРАКТИЧНІ КАТЕГОРІЇ ТА ЕТНОПОЛІТИЧНІ КОНФЛІКТИ

Анотація

В статті здійснюється дослідження ролі практичних категорій в етнічних процесах. Розглядаючи етнічні процеси з точки зору форм і способів їх категоризації та угруповання самими учасниками соціальної взаємодії, автор проводить критичний аналіз застосування категорії ідентичність в публічному дискурсі та наявних способів етнополітичної мобілізації. Групова згуртованість учасників етнічних конфліктів являє собою специфічну форму соціальної організації, визначальним для якої є саме процес приписування ідентичності собі та іншим. Розгортання політики ідентичності та становлення її організаційних структур спонукають до формування в учасників етнополітичного протистояння уявлень про етнічну групу як консолідованого суб'єкта політичної дії, закріплюючи таким чином есенціалістське розуміння етнічності та сприяючи ескалації конфлікту.

Ключові слова: ідентичність, етнічність, практичні категорії, етнополітичний конфлікт, етнічна група.

Особливістю соціальних структур є те, що вони на відміну від природних не існують незалежно від різновидів практики, скерованих ними, і перебувають у принциповій залежності від розуміння діячами того, що вони роблять, коли здійснюють цю практику. До того ж соціальні структури на відміну від природних можуть бути лише відносно стійкими. Соціальні відносини являють собою водночас і усюду умову (матеріальну причину), і відтворювальний результат людської діяльності, а соціокультурна практика постає і як цілеспрямована активність, свідоме виробництво, і як (в нормі неусвідомлюване) відтворення умов виробництва, тобто самих соціальних відносин. Такий, опосередкований інтендованістю соціокультурних практик характер соціальної реальності уможливило розгляд суспільно-політичних процесів з точки зору подвійної структурації: (а) соціальна реальність структурована об'єктивно, тобто незалежно від свідомості індивідів (розподіл матеріальних ресурсів, множина усталених економічних, політичних, соціальних відносин, які складають загальну суспільну інфраструктуру матеріальних і знакових обмінів тощо); (б) соціальна реальність структурована, тобто осмислена та зрозуміла, і самими агентами суспільних практик (схеми сприйняття, інтерпретації й оцінювання суспільно-політичних подій, способи організації соціальної взаємодії, уявлення, норми, переконання, зразки і стереотипи поведінки тощо) [1, с.66]. Певний “незбіг” чи, користуючись висловом Н.Лумана, *структурна незістикованість* між цима двома різновидами структурації власне і задає суспільну динаміку, активізує діяльність по перерозподілу чи/та перегляду існуючого суспільно-політичного становища. Виходячи з цього, без врахування ролі уявлень та форм осмислення соціальної реальності самими учасниками соціальної взаємодії чи навряд можливе адекватне розуміння соціальних, зокрема етнічних, процесів. Особливе значення при цьому слід приділити так званим “практичним” категоріям та їхній ролі у (ре)структуруванні соціальних відносин.

Метою даної статті є дослідження ролі і механізмів впливу практичних категорій на соціальні, зокрема етнічні, процеси, визначення шляхів опосередкування соціальних практик теоретичними знанням і наслідків застосування останнього в суспільному житті. Особлива увага при цьому приділятиметься аналізу впливу практичних категорій на етнічний конфлікт.

Практичні категорії — це “категорії повсякденного соціального досвіду, розвинені та використовувані звичайними соціальними акторами, на відміну від категорій, віддалених від досвіду, якими користуються соціальні аналітики.” [2, с.70]. Разом з тим, внаслідок різних причин (популяризація наукових знань в ЗМІ, загальна освіта, залучення наукової термінології у рекламних акціях з просування товарів масового вжитку тощо) між категоріями практики і категоріями соціального аналізу існує постійний взаємообмін, тобто часто-густо аналітичні категорії стають

категоріями соціальної практики, зокрема коли соціальні актори намагаються пояснити свої чи чужі дії або соціальні процеси, апелюючи до наукового знання; з іншого боку, фахівці із соціальних дисциплін так чи так використовують (іноді некритично) у своїх теоретичних розбудовах категорії природної мови. Внаслідок цього, спостерігається постійне змішування категорій соціальної теорії й соціальної практики, що зазвичай призводить до появи неоконструктивних теоретичних конструкцій.

Серед категорій, яким не вдалося уникнути використання як у соціальному аналізі, так і в соціальній практиці, особливого поширення набула категорія, що використовується в сфері етнічності, а саме: “етнос”, “нація”, “ідентичність” та ін. Звичайно, особливості цього використання відрізняються в різних соціокультурних контекстах, відбиваючи вплив відмінних соціально-теоретичних традицій. Наприклад, широке поширення терміну “етнос” на пострадянських теренах викликано тим, що за радянських часів його було широко використано в домінуючій тоді “радянській теорії етносу” [3; 4], що, так би мовити, вкоренило цей термін не лише в суспільствознавстві, а й в широкому соціальному загалі. Проте поза межами пострадянського суспільствознавства цей термін не має широкого вжитку. У будь-якому разі він не є центральною категорією при дослідженні етнічних процесів, як це було в радянській етнографії.

Втім, найцікавішою і мабуть найпоказовішою є доля терміну “ідентичність”, що набув неабиякого поширення впродовж останніх десятиліть. Поява цього терміну в соціогуманітарних дисциплінах можна умовно датувати серединою ХХ ст., після чого він проникає в публічний дискурс. Застосування терміну “ідентичність” як в дослідженнях, так і в політичній практиці спричиняє дуже серйозну проблему, пов'язану із неминучим, так би мовити, *дрейфом* його значення, що свідчить про подвійну установку багатьох соціальних дослідників, які водночас виявляються прихильниками політики ідентичності. Стає очевидною слабка узгодженість між вимогами наукового використання терміну та есенціалістським змістом, властивим використанню його в політичній боротьбі. Внаслідок цього виникають цілком виправдані сумніви щодо доцільності застосування цього терміну в дослідженні соціальних і політичних процесів, оскільки його змістовне наповнення змінюється в залежності від контексту застосування.

Р. Брубейкер наводить кілька способів застосування терміну “ідентичність” в наявному дискурсі. 1) Ідентичність розуміють (на протизвагу “інтересу”) як підґрунтя соціальної та політичної дії, пов'язане з партикулярним саморозумінням та категоріальними атрибутами (раса, етнічність, гендер тощо). 2) Як специфічний колективний феномен, ідентичність означає тотожність членів групи чи категорії, що дістає вираження у солідарності, спільних диспозиціях і здатності до узгодженої колективної дії. 3) Передусім в психологічній літературі, хоча це застосування іноді зустрічається в дослідженнях етнічності, націоналізму і раси, ідентичність розуміють як визначальний аспект “самості”, засадниче підґрунтя соціального буття на відміну від поверхових, швидкоплинних настроїв і випадкових властивостей. 4) Ідентичність також може відображати певний процесуальний, інтерактивний розвиток колективного розуміння і солідарності, що уможливорює колективну дію. В цьому разі її можна зрозуміти і як випадковий продукт соціальної й політичної дії, і як основа подальшої дії. 5) Як продукт різних конкурентних дискурсів ідентичність може відображати і нестабільну, множинну і фрагментарну природу сучасного “я”. Цей підхід поширений в дослідженнях постструктуралістського і постмодерністського гатунку [2, с.74-78].

Вже побіжний погляд на способи застосування терміну “ідентичність” змушує визнати, що часто-густо воно різноспрямоване і суперечливе. Сильні концепції передбачають тотожність, що зберігається у часі та у різних людей, але ґрунтовані на дещо проблематичних засадах. Зокрема, вони стверджують, що ідентичність повинна бути у групи людей, навіть коли вони не усвідомлюють цього. Тому ідентичність має бути відкритою і щодо неї можна помилятися. До того ж сильні концепції передбачають високий ступінь групової однородності та відокремленості від інших груп. Натомість слабкі концепції ідентичності відсторонюються від властивого соціальним і політичним практикам способу застосування цього терміну, але в цьому разі виникає питання щодо його надмірної *гнуцкості*, внаслідок чого виникають сумніви у здатності цього слова виконувати покладені на нього аналітичні завдання. Окреслені проблеми терміну “ідентичність” провокують до оновлення теоретичного словника і пошуків таких категорій аналізу, що були б позбавлені зазначених протиріч та стали би більш надійним інструментом теоретичного аналізу.

Першим кроком оновлення теоретичного словника може стати розподіл серед інших термінів тих значень і смислових відтінків, якими зазвичай *навантажують* термін “ідентичність”. Передусім цей термін може бути розглянутим як результат тривіальної для будь-якого соціокультурного середовища роботи з ідентифікації або самовизначення актора відносно інших та/чи саморазтошування в певному контексті. Безумовно самоідентифікації не завжди збігаються з

ідентифікаціями тебе іншими. Разом з тим слід розрізняти *реляційну* та *категоріальну* форми ідентифікації, тобто визначення своєї позиції в реляційній мережі (родичів, друзів, співробітників, клієнтів тощо) та, з іншого боку, своєї приналежності до певної категорії (етнічність, гендер, громадянство, мова тощо). Важливість різних типів категоріальних ідентифікацій помітно зростає разом із становленням сучасної держави, що виступає провідним, хоча і не єдиним, суб'єктом категоризації. Сучасна держава намагається за допомоги своїх матеріальних і символічних ресурсів поширити і закріпити в соціокультурному середовищі власні класифікаційні схеми та категорії соціального обліку. Безперечно, поява і поширення нових соціальних категорій не є безконфліктним процесом, адже вони відображають, зокрема, певний перерозподіл ресурсів, прав і повноважень. Категоризація здійснюється як певний інтерактивний процес, до якого залучаються різні індивідуальні й колективні суб'єкти (державні органи, політичні й соціальні рухи, громадські організації та ін.), що підтверджують чи, навпаки, ставлять під сумнів офіційні категоризації, пропонуючи свої власні.

Перший з вищезазначених способів використання терміну “ідентичність”, пов'язаний з проясненням особливих, партикулярних засад індивідуальної і колективної дії на противагу універсальним, загальнозрозумілим інтересам. В цій перспективі ідентичність можна зрозуміти як певне саморозуміння чи саморепрезентацію, тобто усвідомлення власних диспозицій і своєї ситуації. Таке саморозуміння може змінюватися у часі, втім, може залишитися незмінним. Перевагою цього терміну є те, що на відміну від “ідентичності” він не передбачає обов'язкової тотожності у часі та у різних людей. Саморозуміння – самореферентний термін, він не охоплює розуміння людини іншими людьми. До того ж саморозуміння пов'язане з когнітивними процесами, хоча і завжди афективно забарвлене.

Втім, саморозуміння суб'єкта може бути пов'язаним також і з приналежністю до певної групи людей. Але це саморозуміння не обмежується лише емоційно навантажено почуттям приналежності, а й передбачає усвідомлене відокремлення від представників інших груп і навіть почуття ворожнечі до них. Проблематичним тут є те, що термін “ідентичність, застосований зазвичай при аналізі такого роду саморозуміння, не дозволяє розрізнити ступінь почуття приналежності, позаяк він охоплює як жорсткі, ексклюзивістські, так і більш відкриті форми, що не обов'язково вимагають одностайної тотожності між членами групи. Оскільки різний ступінь почуття приналежності позначається на здатності та характері потенційної соціальної й політичної дії, розрізнення між різними формами саморозуміння виявляється надзвичайно важливим. З цією метою Роджер Брубейкер пропонує застосовувати замість терміну “ідентичність” терміни “спільність”, “зв'язність” та “груповість”, де спільність означає наявність певної спільної властивості, зв'язність — наявність певних реляційних зв'язків між людьми. Груповість же має місце там, де присутнє почуття співприналежності за наявності спільності. При цьому зв'язність не є обов'язковою, прикладом чого може бути почуття співприналежності до великих соціальних спільнот на кшталт нації. Важливим чинником тут постає, радше, наявність певних колективних фреймів, наративів та інших дискурсивних утворень [2, с.81-100].

Удосконалення теоретичного інструментарію дослідження етнічності спонукає до критичного ставлення до усталених способів розуміння етнічних процесів, поширених в широкому соціальному загалі. Це передусім стосується розуміння етнічних груп як певних колективних суб'єктів соціальних взаємодій. При цьому варто уникати не менш проблематичного бачення етнічних процесів у суто індивідуалістичній та/або інструменталістській перспективах. Втім, поширеність субстанціалістського підходу в широкому соціальному загалі стосується не лише етнічних груп. Субстанціалізація соціальних процесів є загальним явищем попри те, що в соціальній теорії вже давно існує кілька самостійних традицій, що заперечують розуміння груп як реальних, субстанційних речей-у-світі. Водночас у звичайній розмові, в політичному аналізі, медійних новинах і навіть у багатьох академічних працях оповіді про етнічний, расовий і національний конфлікт зазвичай фреймують в групістських термінах як битви “між” етнічними групами, расами і націями.

На противагу примордіалістським і есенціалістським підходам адекватне дослідження етнічності має зосереджуватися на процесі, результатом якого має стати угруповування і підтримка колективної єдності за допомоги множини соціокультурних механізмів і соціальної перформативності. Хрестоматійним прикладом такого бачення соціальних процесів є підхід Фредеріка Барта до визначення меж етнічної групи. Згідно з ним необхідною умовою існування меж між різними етнічними групами є наявність соціальних процесів виключення і включення. Даний підхід протистоїть загальнопоширеним уявленням про етнічні групи, що визначають останні через перелік типових ознак – зазвичай це спільні територія, мова, самосвідомість, релігія, уявлення про

спільне походження, історія тощо. Попри те, що ці уявлення вкорінені на рівні соціальної практики і покладені в основу політик національної держави, вони залишаються проблематичними, оскільки розглядають етнічні групи як безпроблемні соціальні утворення, не приділяючи належної уваги питанню сталості меж між етнічними і національними групами. Окрім цього, як свого часу зауважив Ф.Барт, “даючи таке визначення (етнічної групи – прим. В.Ф), ми ухиляємося від вирішення всіх принципових питань: ставлячи за мету дати ідеальну типову модель звичайної емпіричної форми, ми в дійсності зумовлюємо відбір чинників, що слід вважати значущими для генези, структури і функції таких груп” [5, с.12]. Інакше кажучи, ми посідаємо позицію над самим процесом генерування етнічних групових зв'язків, накидаючи на нього свої власні теоретичні упередження. Саме це і створює значні перешкоди для виявлення найголовніших проблем процесу групоутворення.

З точки зору соціальної перформативності етнічні групи варто розглядати як специфічну форму соціальної організації, визначальним для якої є саме процес приписування ідентичності собі та іншим. При цьому з переліку ознак, що зазвичай пов'язують дослідники з етнічною групою, необхідно обирати лише ті, які представники цієї групи самі вважають значущими. Це може бути мова, релігія, спільне походження тощо. Кожна з цих ознак відіграє роль практичної категорії, що застосовується індивідом для визначення партнерів з взаємодії й надання їм належного статусу і рангу. “Етнічні категорії забезпечують організаційну оболонку, зміст якої в різних соціокультурних системах може наповнювати різні об'єми і форми. Вони можуть мати винятковий вплив на поведінку, а можуть і не мати; вони можуть поширюватися на всі види соціальної діяльності, а можуть бути релевантними тільки в деяких її секторах” [5, с.16].

Окреслений підхід, надаючи перевагу погляду на етнічні процеси з точки зору форм і способів їх категоризації та угруповування самими учасниками взаємодії, спонукає звернутися до тих соціальних конструктів, що мають допомогти зорієнтуватися у світі, встановити в ньому більш-менш надійні орієнтири та визначити потенційні траєкторії подальших змін чи умови, за яких спостережувані трансформації можна стабілізувати. Так чи інакше йдеться про здатність суб'єкта діяти у світі й соціальному оточенні, покладаючись на наявні матеріальні, символічні, когнітивні ресурси та скеровуючись зведеними до єдиної картини уявленнями про світ, що формують специфічний контекст для будь-якої ситуації, події чи процесу. Цей контекст вирішує проблему цілого, впорядковує купу різномірних елементів та виладоує рівні та ранги, структурує світ згідно з відповідними когнітивними схемами. Нарешті, результатом такого впорядкування стає, за висловом Б.Латура, *панорама*, що “конструє картину, на якій не має шпарин, створюючи у глядача сильне враження повної зануреності у реальний світ без всіляких штучних опосередкувань чи дорогих потоків інформації, що йдуть від зовнішнього світу чи до нього” [6, с.263]. Ці панорами складають враження повного контролю над оглядовуваним, збирають, ранжують, впорядковують, організують, реалізують прагнення до цілісності й повноти. Втім, їхній статус залишається напрочуд амбівалентним, оскільки, уможливівши нашу активність у світі, панорами пропонують неминуче спрощений чи/та “викривлений” образ останнього, розгортаючись у певній перспективі, з певної позиції. Створюючи підґрунтя для практики, вони привносять у світ додатковий елемент, що провокує подальші трансформації й переоблаштування світу.

Саме творення панорами передбачає застосування таких способів впорядкування уявлень про навколишній світ, які поділяються іншими суб'єктами соціальної взаємодії, адже це уможливіло спільну координацію діяльності. При цьому самий суб'єкт, перебуваючи на певній соціальній позиції, відчуває на собі специфічний структурний примус, пов'язаний з вже розподіленими матеріальними і символічними ресурсами, можливостями, очікуваннями з боку інших тощо.

Перегляд способів та умов застосування категорії ідентичність та відмова від розгляду етнічності в категоріях групізму має значні наслідки для інтерпретації та вивчення міжетнічних взаємин та розгляду складних (етно)політичних ситуацій. По-перше, врахування когнітивної складової етнічних процесів та критичне ставлення до використання етнічного фрейму має сприяти більш тверезому аналізу конфліктних ситуацій, адже репрезентація останніх як міжетнічного протистояння часто-густо здійснюють з метою приховування справжніх намірів певних організаційних структур. Проте варто також утримуватися від інтерпретації етнічних процесів у суто інструменталістському ключі, як ініціативу **лише** певних політичних еліт. По-друге, визнання визначальної ролі організаційних структур в етнічному конфлікті та перформативної природи етнополітичних гасел дозволяє уникнути викривленого сприйняття реального ступеню групової згуртованості, адже групістська риторика саме своєю перформативністю покликана здійснювати процес мобілізації, долаючи брак групової солідарності й активності. По-третє, врахування високого ступеню політичної заангажованості етнічних і націоналістичних лідерів та наявність зазвичай

істотних відмінностей між їхніми інтересами та інтересами актуальних і потенційних прибічників змушує критично ставитись до тверджень етнополітичних активістів щодо переконань, інтересів і прагнень пересічних представників етнічної спільноти. По-четверте, сприйнятливість до мінливої та випадкової, процесуальної природи груповості й до того, що її високий ступінь часто-густо стає причиною конфлікту, дозволяє зосередити увагу на процесах, пов'язаних із зростанням та зменшенням груповості.

Список посилань

1. Качанов Ю. Политическая топология: структурирование политической действительности. – М.: Ad marginem, 1995. – 224 с.
2. Брубейкер Р. Этничность без групп/ Пер. с англ. – М.: ВШЭ, 2012 – 408 с.
3. Бромлей Ю.В. Очерки теории этноса. – М.: Наука, 1983 - 418 с.
4. Филиппов Р.В. «Советская теория этноса». Историографический очерк. – М.: Институт Африки РАН, 2010. – 185 с.
5. Барт Ф. Введение / Пер с англ. // Этнические группы и социальные границы. – М.: Новое изд-во, 2006. – С. 9-48.
6. Латур Б. Пересборка социального: введение в акторно-сетевую теорию/ Пер с англ. – М.:ВШЭ, 2014. – 382 с.

References

1. Kachanov J. Politicheskaya topologiya: structurirovanie politicheskoy deystvitel'nosti. – М.: Ad marginem, 1995. – 224 s.
2. Brubeyker R. Etnichnost` bez grupp. – М.:VShE, 2012 – 408 s.
3. Bromley J. Ocherki teorii etnosa. – М.: Nauka, 1983 – 418 s.
4. Filippov R. “Sovetskaya teoriya etnosa”. Istoriograficheskij ocherk. – М.: Institut Afriki RAN, 2010. – 185 s.
5. Bart F. Vvedenie // Etnicheskie gruppy i social'nye granizy. – М.: Novoe izdatel'stvo, 2006. – S.9-48
6. Latur B. Peresborka social'nogo: vvedenie v aktorno-setevuyu teoriyu. – М.:VShE, 2014. – 382 s.

ФАДЕЕВ В.Б.

кандидат философских наук, заведующий отделом философских проблем этноса и нации
Института философии имени Г.С.Сковороды НАН Украины (г. Киев, Украина)
e-mail: fadvlad@gmail.com

ИДЕНТИЧНОСТЬ ГРУППЫ: ПРАКТИЧЕСКИЕ КАТЕГОРИИ И ЭТНОПОЛИТИЧЕСКИЕ КОНФЛИКТЫ

Аннотация

В статье проводится исследование роли практических категорий в этнических процессах. Рассматривая этнические процессы с точки зрения форм и способов их категоризации и группирования самими участниками социального взаимодействия, автор осуществляет критический анализ применения категории идентичность в публичном дискурсе и существующих способах политической мобилизации. Групповая сплоченность участников этнических конфликтов представляет собой специфическую форму социальной организации, определяющим для которой является сам процесс приписывания идентичности себе и другим. Разворачивание политики идентичности и становление ее организационных структур приводят к формированию у участников этнополитического противостояния представлений об этнической группе как о консолидированном субъекте политического действия, закрепляя таким образом эссенциалистское понимание этничности и способствуя эскалации конфликта.

Ключевые слова: идентичность, этничность, группа, практические категории, этнополитический конфликт.

FADIEIEV V.

Doctor of Philosophy, Head of Philosophical Problems of Ethnicity and Nation Department, H. Skovoroda Institute of Philosophy of National Academy of Sciences in Ukraine (Kiev, Ukraine)
e-mail: fadvlad@gmail.com

IDENTITY OF GROUP: PRACTICAL CATEGORIES AND ETHNOPOLITICAL CONFLICTS

Summary

The paper investigated the role of the practical categories in the ethnic processes. Considering the ethnic processes in terms of form and methods for categorization and grouping by the participants of social interaction, the author provides a critical analysis of the use of identity categories in the public discourse and methods of political mobilization. Improving of the theoretical research tools of ethnicity encourages critical attitude to the established ways of understanding ethnic processes. This primarily relates to understanding ethnic groups as collective subjects of social interactions. Substantialization of social processes is common in public discourse that the conflict is usually framed as a struggle "between" ethnic groups, races and nations.

Research of ethnicity should focus on the process that leads to the group unity and helps set cultural mechanisms and organizational structures. A necessary condition for the existence of borders between different groups is social processes of exclusion and inclusion. This approach is opposed to commonplace ideas about ethnic groups, defined due to list of typical characteristics - usually a common territory, language, identity, religion, the idea of a common origin, history and more.

Ethnic group is a specific form of social organization that occurs in the attribution of the identity of its members and members of other groups. The list of attributes that are usually associated with researchers ethnic group, it is necessary to choose only those that are important for the members of the group itself. It could be language, religion, common origin and so on. Each of these attributes plays a role of practical category that used for definition of partners of interaction and ascribe them proper status and position.

Outlined approach prefers view of the ethnic processes in terms of forms and methods of categorization and consolidation by the participants interaction. It is about the ability of subject to operate in the world and society, relying on the available material, symbolic, cognitive resources and guided by unified picture of the world that form the specific context for any situation, event or process. This context solves the problem of integrity, organizes a bunch of heterogeneous elements and relationships between them, structures the world according to the relevant cognitive schemes. In the other hand the subject, being on a particular social position, is feeling the specific structural coercion that are connected with the distributed material and symbolic resources, opportunities, expectations from others and so on.

Revision of methods and conditions of the category "identity" and the rejection of consideration ethnicity as groupism has significant implications for the interpretation and study of interethnic relations and review complex (ethno)political situations. Firstly, taking into account of the cognitive component of ethnic processes and critical attitude to ethnic frame it should contribute to a more balanced analysis of the conflict, because representation of their as the ethnic confrontation hides the true intentions of certain organizational structures often. However, it should also refrain from interpreting of ethnic processes as only initiative of some political elites.

Secondly, the definition of the decisive role of organizational structures in the ethnic conflict to avoid a distorted perception of the real degree of group cohesion, because groupism rhetoric through its performativity is designed to make the process of mobilization, overcoming the lack of group solidarity and activism.

Thirdly, taking into account the high degree of political engagement of ethnic and nationalist leaders and presence of significant differences between their interests and the interests of actual and potential supporters makes critical attitude to the ethnic and political activist's beliefs about interests and aspirations of ordinary members of the ethnic community. Fourth, sensitivity to the a changing, random and dynamic nature of groupism and the fact that its high level often becomes a cause of conflict, help to focus on the processes associated with growth and decrease of groupism.

Keywords: identity, ethnicity, group, practical category, ethno-political conflict.